

Úr bókini »Fylking« eftir Jóannes Dalsgaard

Arbeiðsviðurskifti í kolanáminum

Tá dagurin risur og alt vaknar við, vit reysast hvør í sínum lagi, tá spennast tær spengur úr liði í lið til stríð og til strev, so er mál hvørt og mið – tað er arbeiðsins dynjandi kvæði.
M.S. Viðstein

Kolanámið í Rangabotni

Tá Føroya Kol yvirtók náminum í Rangabotni, var í fyrsta umfari arbeiðið út frá teimum námsgongum, ið Wiberg og Mårtensson høvdu latið gera, meðan teir høvdu námsvinnuna um hendi 1934–36. Teir høvdu latið gera triggjar gongir, haðani arbeiðið varð út frá. Áv tí at teir ikki høvdu ta neyðturvilugu útgærd og tókni, var avmarkað, hvussu langt inn í fjallið teir kundu fara við náminum.

Tá Marstrander tók við leiðsluni í Rangabotni, gjørdi hann av at nýta ta mittastu gongina hjá Wiberg og Mårtensson til hovudstarveg. Frá hesi gongini legði hann eitt net av námsgongum, ið gingu inn í fjallið eins væl og út til síðurnar.

Tað gekk eitt sindur stríðið at útyggja námsgongirnar, soleiðis sum ætlað eftir meira nútímans grundreglum fyri námsvinnu. Hovudsgongin, ið sum nevnt skuldi vera hovudsæðrin í øllum námsöknum, var bert útgjörd við propsi 120 m inn í fjallið. Tað merkti, at teir partar av gongini, ið vóru innanfyri, vóru í fyrsta umfari ikki vardir móti broyskna loftinum.

Tað visti seg eisini, at hovudsbreitin nákað innan fyri 120 m stóð undir í vatni, tí her var eitt fall í lindini upp á 2 m og síðan aftur ein brekka, 4 m til hæddar í mun til botnin annars.

Menn høvdu í fyrsta umfari klárað seg við at gera eina námsgong javnfjara við hovuds-gongina til hovudskeyribreyt.

Tá Marstrander tók við leiðsluni í náminum, arbeiddu 15 mans í kolinum. Hann gjørdi eina útyggingarættan, ið m.a. miðaði fram ímóti at fáa 70 arbeiðsplass inni náminum, og hann royndi tí at byggja alt námskið út eftir hesi ætlan. Henda ætlan helt í fyrsta umfari, og 70 mans arbeiddu í náminum alt árið 1937 og fyrru helvt av 1938. Men síðan fór at minka aftur orsakað av ymsum trupuleikum, soleiðis at um áramótíð 1939–40 arbeiddu bert 40 mans í Rangabotni.

Arbeiðið varð skipað á tann hátt, at eitt lið av monnum arbeiddi seg longur og longur inn í fjallið og gjørdi síðugongir, har teir gjørdur alt klárt til kolhøgging. Hetta arbeiðið nevndist at dríva fram ella framburðin.

Eitt annað lið, teir flestu arbeiðsmenninir, høvdu kol í síðugongunum og tóku stabbarnar niður. Hetta arbeiðið kallaðist stabbahøgging. Arbeiðið var innafira og úteftir. Á henda hátt varð útygt og framleitt samstundis.

Triðja liðið koyrdi kol, leir, grót og ymiskt burðurkast út úr náminum, og fjórða liðið tók sær av øllum uppgávum uttan fyri námið so sum at viga, at

hava eftirlit, at harpa av og flyta kolið víðari við rennistreingin-um oman á Mangjærbackka í Trongisvági. Frá heystinum 1938 varð kolið flutt við rennistreingi út á Drelnes.

Í byrjanini var alt arbeiði gjørt við hond. Men í 1938 varð ein høgmaskina, ein sonevndur radialaksi, útvegað. Í 1940 vóru tveir radialaksar bílagdir afturat úr USA. Løgtingið fíggaði keypið, keypsprisurin varð mestsum allur goldin, men áðrenn amboðini vóruð avskipað til Europa, brast annar heimsbar-dagi á, og tey komu sostatt ongantið fram.

Skinnarar lógu inni í náminum, og koyrt varð við trævogn-um. Marstrander bílegði 15 jarnvagnar og ein motorvogn at draga vagnarar við. Men tá henda útgærd kom, visti tað seg, at nýggju vognarnir vóru ov breiðir til námsgongirnar, samstundis sum tað visti seg, at motorvognurin ikki kraftaði nóg mikið. Tað var tí neyðugt at breiðka gongirnar og at styrkja um skinnararnar, um vognarnir skuldu koma í nýtslu. Men hetta varð ongantið gjørt, og felagið fekk sostatt lítið gagn av hesi rættiliga stóru íløgu.

Nýttir vóruð annars trævognar, ið vóru styrktir við jarni. Tað vóru hesir vagnar, ið arbeiðsmenninir eyknevndu „tanks“, tí teir vóru so tungir og høvdu so breið hjól.

Amboðini vóru ein hakkari við spissoddum, ein kili, ein sleggja, ein spaki, ein karbidlykt og ein skammil. Skammilin var soleiðis dánaður, at annar endin var slættur, soleiðis at til bar at sita á endanum á skamlinum, um kolalindin var hægri frá gólvinum enn vanligt.

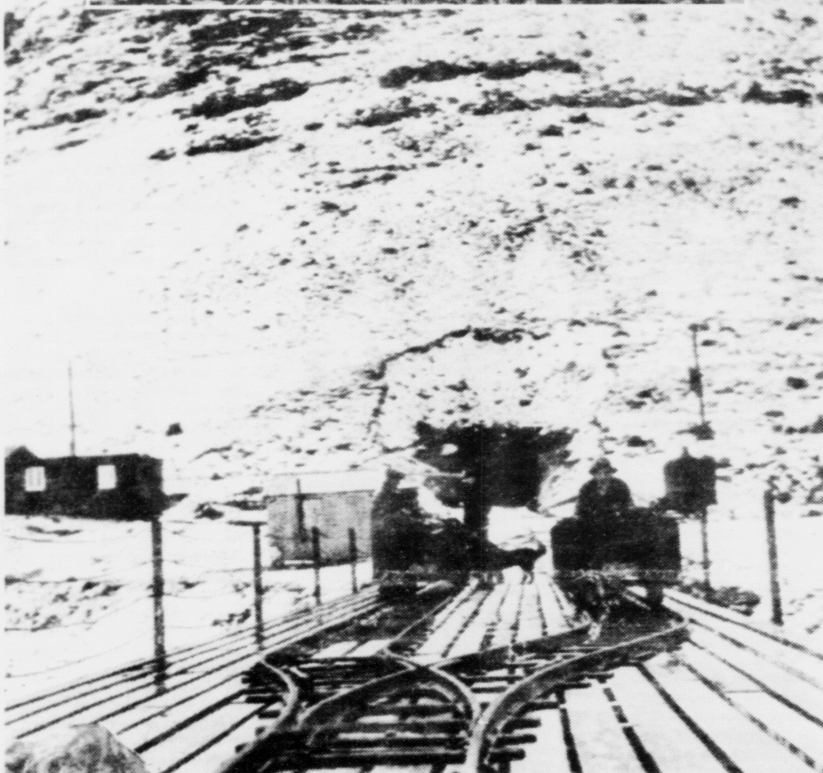
Arbeiðið í náminum sum heild

Hvussu gekk arbeiðið vanliga fyri seg í náminum? Vit fáa eina mynd av frágreiðingum frá monnum, ið arbeiddu í Rangabotni árinum 1935–63:

Hvussu tað var at koma inn í kolanáminum fyrstu ferð? Jeg veit ikki, tað var eitt sindur undarligt – luftin var so nógv óðrvísi. Jeg búði tá í Óravík og fór kl. 4 um morgunin frá húsum, og okur byrjaðu at arbeiða kl. 6. Mitt fyrsta arbeiði var at koyra kol og ymiskt tilfar út. Okur fingu 37 oyru fyri vognin tann styttra vegin og 42 oyru fyri vognin tann longra vegin. Man kom upp í akkordina beinanvegin. Tungt var tað – tað var bratt, tá man koyrdi innafur. Man skuldi koyra einar átjan til tjúgu vagnar um dagin fyri at halda daglønina. Kolavognurin tók sjey hundrad pund – jeg veit ikki, hvussu nógv kundi vera í av hinum – tað var grót og tilíkt – jú, tað var tungt við grótinum –

Mangan var so lágt millum tak og golv í náminum, at menn fingu ikki staðið upprættir. Maðurin á myndini er Anders Wiberg. Mynd tikið í 1939.

Utan fyri hovudsgongina í kolanáminum í Rangabotni ein vetrardag í 1939. Kolið varð koyrt í vognum á skinnarum út á eina stóra brúgv, har tað varð stoytt niður í eina goymslu. Síðan varð kolið flutt við rennistreingi út á Drelnes, har goymsla og avskipingariðgerðin vóru. Húsin frá vinstri eru matarhúsið (kemur júst undan), skrivstovan hjá Wiberg og smiðjan, og síðan sæst kontrollhúsið. Maðurin ím. kontrollhúsið er Petur Carl Bech, men vit vita ikki, hvønn hann tosar við. Maðurin, ið kemur út við vogninum, er Tóur Mortensen. Hundin ímillum mennin er Petur Carl. Litla húsið ím. innangongina til námið er náthúsið. Myndin er tikið í 1939.